

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАННОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

УДК: 378.05 + 159.98 + 330

К. С. Масленнікова

Динаміка змін, що відбуваються у сучасному світі, зумовлює певні завдання системи оцінювання навчальних досягнень майбутніх спеціалістів на кожному етапі навчання:

визначення рівня компетентності майбутніх спеціалістів, які навчаються у вищому навчальному закладі (ВНЗ);

визначення рівня спроможності фахівців застосовувати свої знання впродовж життя [3].

На практиці розрізняють два типи навчальних результатів студентів ВНЗ:

загальна компетентність (навички, які є взаємозамінними);

компетентність, що відповідає предмету (теоретичні, практичні, знання та навички відповідні предмету)[2].

Відтак постає необхідність оцінювання цих результатів за відповідними критеріями (параметрами).

Критерій (від грец. *kritēron* – засіб для судження) – ознака, завдяки якій відбувається оцінка, визначення або класифікація явища чи процесу [6].

Для педагогічного дослідження важливим є визначення критерію того явища (процесу), на яке спрямоване дослідження. А. К. Маркова виокремлює такі групи критеріїв:

- 1) об'єктивні та суб'єктивні;
- 2) результативні та процесуальні;
- 3) нормативні та індивідуально-варіативні;
- 4) наявного та прогностичного рівнів;
- 5) професійного навчання і творчості;
- 6) соціальної активності та професійної придатності;
- 7) якісні та кількісні [1].

За А. В. Семеновою, критерії класифікуються таким чином:
інтегральні критерії як оцінка загального стану явища або процесу;
часткові критерії як оцінка складників явища або процесу;
одиничні критерії як оцінка окремих сторін складників явища або процесу [4].

Як наголошує А. В. Семенова, показники фіксують певний стан або рівень розвитку певного критерію. Показник – це явище або подія, за якими можна судити про динаміку певного процесу [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яких присвячується дана стаття, полягає у визначенні критеріїв, конкретизації показників критеріїв та інтерпретації рівней сформованості професійної компетентності майбутнього економіста.

Формування цілей статті (постановка завдання) полягає у тому, щоб визначити критерії, конкретизувати показники критеріїв та інтерпретувати рівні сформованості професійної компетентності майбутнього економіста, надати діагностику рівней сформованості професійної компетентності майбутнього економіста.

У нашому дослідженні за критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності обрано компоненти ключових компетентностей і конкретизовано показники критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх економістів:

мотиваційно-вольовий критерій – усвідомлене бажання досягти певних успіхів у професійно-економічній підготовці; прагнення актуалізувати одержані економічні знання на практиці; здатність знаходити взаємозалежність предметів професійно-економічної підготовки; розуміння важливості підвищення професійно-економічної підготовки протягом життя; прагнення подолати внутрішні перешкоди, що виникають у професійно-економічній підготовці; спроможність співпрацювати у команді (групі); намір розуміти полікультурність суспільства; прагнення розуміти мотиви інших до діяльності; свідомі вольові дії до толерантної поведінки; прагнення знаходити необхідну

інформацію у внутрішніх базах даних та мережі Internet; здатність використовувати офісну техніку у професійній діяльності; бажання удосконалювати навички застосування інформаційних технологій у професійно-економічній діяльності;

функціональний критерій – свідоме одержання знань у професійній економічній підготовці; уміння інтерпретувати професійні знання в уміння та навички; набуття досвіду від тих, хто є авторитетом, та інших джерел; усвідомлене сприйняття законів управлінської діяльності; здатність швидко приймати рішення та нести за них відповідальність; спроможність до лідерства; спроможність прогнозувати власні дії та дії інших, ураховуючи загальний культурний розвиток; здатність ураховувати особливості різних культур у діловій діяльності; спрямованість особистості на розвиток професійно-економічної культури; спроможність до постійного оновлення професійних знань за допомогою ІТ;

комунікативний критерій – спроможність до вільного оперування інформацією та уміння міжособистісного й професійного спілкування; уміння співвідносити власні потреби з потребами соціуму; уміння подавати інформацію з урахуванням потреб аудиторії; спроможність вирішувати конфліктні ситуації у професійно-економічній діяльності; уміння своєчасно та якісно виконувати розпорядження, приймати рішення та доводити їх підлеглим чітко та ясно, виявляти повагу до інших; спроможність встановлювати ділові контакти; уміння етично себе поводити у професійно-економічній сфері, застосовуючи знання культури; уміння вести документацію (звіти, бухгалтерські папери, уміння працювати з програмами “1С”); здатність розмежувати професійно-економічні завдання за рівнями складності, створення презентацій економічної діяльності; спроможність організувати презентації та конференції у професійно-економічній діяльності; уміння працювати з базами даних, Email, Internet, інтрамережами у професійно-економічній діяльності; здатність до креативних рішень у професійно-економічній діяльності;

рефлексивний критерій – спроможність осмислювати власні дії у професійно-економічній діяльності; уміння усвідомлено контролювати рівень професійного саморозвитку; здатність до самореалізації та самовдосконалення; спроможність до самооцінки під час взаємодії у команді та особистої відповідальності щодо ефективності сумісних дій команди; уміння співвідносити власний розвиток з розвитком команди; усвідомлення себе як носія відповідної культури; сприйняття ціннісних орієнтацій інших; розуміння точки зору інших людей та порівняння її з власними позиціями; осмислення перспектив розвитку власних досягнень; уміння оцінювати власну спроможність застосовувати інтерактивні технології у професійно-економічній діяльності.

Рівні сформованості професійної компетентності відповідають сформованості показників за критеріями, що наочно ми пояснюємо за допомогою одиничного кола. Четві, на які поділено коло, відображають ключові компетентності професійної компетентності економіста. Повертання кута α проти часової стрілки відображає на колі точки, які інтерпретують сформованість (наявність) показників критеріїв за ключовими компетентностями. У кожній чверті ідеальної сегментованої моделі нами виокремлено чотири точки відповідно до складників компонентів. Отже, професійна компетентність економіста тоді є сформованою на високому рівні, якщо у кожній чверті повертання кута α є можливість виокремити чотири точки на одиничному колі.

Таким чином, ми виокремили такі рівні сформованості професійної компетентності майбутнього економіста:

непродуктивний – показники одного певного критерію є наявними, що можливо позначити чотирма точками на одиничному колі;

функціональний – показники двох з означених критеріїв є наявними, що можливо інтерпретувати на одиничному колі вісьмома точками;

оптимальний – рівень співвідноситься з наявністю показників трьох з означених критеріїв, що дає можливість відмітити дванадцять точок на одиничному колі;

гармонійний – показники всіх критеріїв наявні, завдяки чому можливо відмітити на одиничному колі шістнадцять точок, що відображає ідеальну сегментовану структуру професійної компетентності економіста.

Інтерпретацію рівнів відповідно до ідеальної структури та обраних критеріїв у нашому дослідженні подано таблицею.

Таблиця

**Співвідношення рівнів сформованості професійної компетентності
залежно від критеріїв**

Кількість критеріїв (n)	$n = 16$	$\begin{cases} n \geq 12 \\ n < 16 \end{cases}$	$\begin{cases} n \geq 8 \\ n < 12 \end{cases}$	$\begin{cases} n \geq 4 \\ n < 8 \end{cases}$
Рівень	Гармонійний	Оптимальний	Функціональний	Непродуктивний

Примітка. “ n ” – кількість сформованих критеріїв.

Кожний критерій сформованості професійної компетентності майбутнього економіста зумовлює сформованість кожної компетенції за ключовими компетентностями.

За логікою нашого дослідження, діагностику рівнів сформованості професійної компетентності економіста ми проводили за формулою

$$\text{ПКЕ} = 4 \cdot (\text{МВ} + \text{ФК} + \text{КК} + \text{РК}), \quad (1)$$

де ПКЕ – професійна компетентність економіста; МВ – мотиваційно-вольова компетенція; ФК – функціональна компетенція; КК – комунікативна компетенція, РК – рефлексивна компетенція.

У конкретному сенсі:

якщо всі компетенції є сформованими, тобто кожній відповідає одна точка на одиничному колі, то ПКЕ дорівнює:

$$\text{ПКЕ} = 4 \cdot (1 \cdot \text{МВ} + 1 \cdot \text{ФК} + 1 \cdot \text{КК} + 1 \cdot \text{РК}); \quad (2)$$

$$\text{ПКЕ} = 16 \text{ точок,} \quad (3)$$

така залежність співвідноситься з гармонійним рівнем сформованості ПКЕ;

якщо у такій залежності одна з компетенцій є несформованою, формула (1) відображає оптимальний рівень сформованості ПКЕ та дорівнює 12 точкам;

якщо в означеній залежності дві з компетенцій є несформованими, то ПКЕ співвідноситься з функціональним рівнем сформованості та ПКЕ дорівнює 8 точок;

якщо три з компетенцій є несформованими, то ПКЕ співвідноситься з непродуктивним рівнем та ПКЕ дорівнює 4 точкам.

Зауважимо, що ситуація, у якій ПКЕ дорівнює 0, неможлива, тому що майбутній фахівець як відкрита дисипативна система взаємодіє з навколишнім середовищем і тим самим не може знаходитись в стані рівноваги, що зумовлює стан флуктуації та досягнення певних аттракторів.

Подальшу роботу ми вбачали в розробці методики створення відповідних педагогічних умов щодо реалізації експериментальної технології формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі навчальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Маркова, А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогіка. – 1995. – № 6. – С. 55–63.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков ; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. : Изд. , 2004. – 24 с.
3. Омеляненко, П. П. З досвіду впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. [Електронний ресурс] / П. П. Омеляненко, Н. О. Покутня / Науково-педагогічна лабораторія “Пошук”. – 2007. – Режим доступу : <http://edu.ukrsat.com/teacher/criterionprj.html>
4. Семенова, А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / А. Семенова. – Одеса : Юридична література, 2009. – 504 с.
5. Семенова, А. В. Формування професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання / А. В. Семенова // Педагогіка вищої школи : навч. посіб. /

[З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – С. 432–446.

6. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. – Одеса : Пальміра, 2006. – 364 с.